

NÉMETH MIKLÓS VÁLASZA

Hölgyeim és uraim!

Tisztelt miniszterelnök asszony!

Tisztelt európai honfitársaim!

Őszinte örömmel fogadtam Christine Lieberknecht miniszterelnök asszony megtisztelő meghívását.

Azért esett különösen jól a felkérés és a megtisztelő díj, mert a kitüntetés 25 év távlatából is elismeri a magyar nép és a magyar kormány 1989-es érdemeit.

1989 az alapos elemzés és a kalkulálás éve volt. Kulcsfontosságú döntéseket olykor pusztán megérzéseimre és erkölcsi érzékeimre támaszkodva kellett meghoznom. Valójában egy kockázatos úton haladtunk az ismeretlenbe.

Amikor 1989 augusztusában Gymnichben közöltem Kohl kancellárral az azon a héten, kedden hozott döntésemet az NDK-beli menekültek kiengedéséről, a kancellár úr elérzékenyült. Még ma is tisztán hallok, amikor azt mondta: „A német nép soha nem felejt el ezt a döntést.” És valóban azóta ennek számos jelét tapasztaltam magánérintkezések során és hivatalosan is.

Kohl kancellár valóban nem felejtette el az eseményt. Ezt bizonyította azzal is, amikor évekkel később azt mondta a Brandenburgi kapunál tartott emlékező beszédekben, hogy a Brandenburgi kapu alatt a föld részben magyar föld.

Kohl kancellár nevezetes mondata jutott eszembe akkor is, amikor 2011-ben a legmagasabb szintű német kitüntetést, a Német Szövetségi Köztársaság Nagyeresztjét adományozták számomra. Engedjék meg, hogy ezt az alkalmat arra is felhasználjam, hogy köszönetet mondjak az akkori kitüntetésért.

A mai kitüntetés azért fontos számomra, mert most nemcsak a német kormány ismer el, hanem a német civil társadalom is megbecsüli és értékeli akkori lépéseinket.

A mai örömteli megemlékezés ugyanakkor kötelez bennünket arra is, hogy a vasfüggöny áldozataira is emlékezzünk. Soha nem felejtethetjük el azokat a német áldozatokat, akiket a szabadságvágy hajtott az NDK-ból történő menekülésre és sokszor a kíméletlen halálba.

A vasfüggöny magyarországi lebontásával kezdeném az emlékezést. 1988 novemberében lettem Magyarország miniszterelnöke, és első feladataim között szerepelt az 1989-es költségvetés véglegesítése. Közgazdász háttérremnek köszönhetően rögtön észrevettem, hogy az 1989-es költségvetési célok teljesen irreálisak és megvalósíthatatlanok. Keresni kellett kihúzható költségteteleket a büdzséből. A vasfüggöny magyarországi szakaszának felújítása tetemes költségigénnyel szerepelt, így azt egy vasárnap este saját kezűleg kihúztam.

Fontos mellékszála a történetnek, hogy a magyar kormány ezután nem sokkal csatlakozott a menekültekről szóló Genfi Konvencióhoz, olyan nemzetközi kötelezettséget vállalva a politikai szabadságjogok és az emberi jogok irányába, amely felülírta a proletár internacionalizmus szocialista országok közötti kötelezettségét. Ez a döntésünk is politikai konfliktusokat generált, elsősorban az NDK-val, akiknek vezetői meg akarták akadályozni ezt a lépésünket, mikor ez nyilvánosságra került. De mi magyarok – a döntésekkel járó kétségtelen kockázatokat is vállalva – nem tettünk engedményeket.

A második emlék – amely szintén viszonylag ismeretlen – a vasfüggöny gyakorlati lebontásához fűződik. Tempósan haladtunk vele, és egyáltalán nem vettük figyelembe a lebontás nemzetközi kommunikációs értékét. Talán vannak önök között, akik emlékeznek arra, hogy az osztrák kancellár és a magyar miniszterelnök közös javaslata nyomán a két külügyminiszter – osztrák részről *Alois Mock*, magyar részről Horn Gyula – egyszerre átvágja a vasfüggönyt. Ez a kép annak idején bejárta a világsajtót, azt azonban kevesen tudják, hogy ez csak azért vált lehetségessé, mert a fotózás előtti órákban a magyarok visszaépítettek egy pár méteres részt a vasfüggönyből, amit azután nagy nyilvánosság előtt ünnepélyesen átvágtak és utána természetesen másodszor is lebontottak.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Angela Merkel kancellárasszony a közelmúltban jelentette ki, hogy a német emberek hálásak a magyar népnek, hogy megnyitotta azt a „vasfüggönyt”, amely az egykori szovjet birodalom határát jelezte.

1989 előtt a magyarok jóindulattal és kicsit furcsállva figyelték a Balaton környékén és hazámban több helyen, amikor nyugatnémet rendszámú Mercedest vagy BMW-t legtöbbször konvojban keletnémet Trabant vagy Wartburg követett. Nyugat és Kelet ebben a furcsa, de rendkívül szemléletes párban fordult elő akkoriban Magyarországon.

1989 nyarán pedig a magyar emberek szolidáris cselekedetekkel segítették a szorult helyzetbe került keletnémet turista vendégeket, akik szemük láttára változtak át egyik napról a másikra turistából menekültté, hiszen nem tértek vissza az engedélyezett időponton belül az NDK-ba.

A magyarok szállást adtak és ételmezték a keletnémeteket és általában is elmondható, hogy a menekültek sorsát nemcsak együtt érzően figyelték, hanem sokan és sokat segítettek is, ahol csak tudtak. Természetesen a spontán segítségadáson túl, szervezett támogatásra is szükség volt.

Itt szeretném kiemelni és megköszönni a Máltai Szeretetszolgálatnak és személyesen Kozma Imre atyának, a szolgálat vezetőjének azt az áldozatos és céltudatos munkát, amely több tízezer német menekült számára tette lehetővé a túlélést az ideiglenes táborokban.

Sajnos Csilla von Boeselager, a magyar származású nyugatnémet állampolgár, aki a szeretetszolgálat humanitárius tevékenységét anyagiakkal és javaslataival segítette, már nem lehet közöttünk, de érdemei elvitatathatlanok és megérdemlik az önök tapsát.

Kegyelettel emlékszünk rá és Habsburg Ottóra is, akit Magyarország iránti vonzalma, magyar identitása vezetett a Páneurópai Piknik szervezői közé.

További emlékképeket is szeretnék felidézni, amelyeket soha nem felejtetünk el.

Először határhozeink emberi, bölcs és humánus magatartását említeném. Például a Páneurópai Piknik alkalmából egyszerűen hátat fordítottak, amikor menekültek százai szaladtak át osztrák földre az időlegesen megnyitott határon. Ez az augusztusi esemény egyébként tekinthető a határnyitás főpróbájának. Különösen örülök annak, hogy idén, a Páneurópai Piknik 25. évfordulóján, Christine Lieberknecht miniszterelnök asszony kiemelt helyen szerepel a meghívottak között. Sajnos ez

alkalommal – más kötelezettségeim miatt – nem tudok személyesen részt venni az ünnepi eseményen.

Sohasem felejttem el azt a határőrt, akinek képe nem járta be a világsajtót, mert csak a magyar határőrök újságjában jelent meg. Egy német anyuka – miközben átszaladt a határon – maga mögött hagyta gyermekét, aki nem tudott olyan gyorsan édesanyja után futni. A képen az látható, ahogyan a magyar határőr – a közben lezárt határsorompó fölött – átemeli a síró gyermeket a kétségbeesetten visszaforduló anyukának. Ez a határőr nem kapott kitüntetést, és egyértelmű, hogy nem is azért tette, amit tett.

Végül soha nem felejttem el azt a munkát, amelyet a kormány tagjai és személyes környezetem végzett. Nem lehet közöttünk Horn Gyula, a kormány külügyminisztere, aki döntésemben egyértelműen támogató, mint ahogy köszönettel tartozom Horváth Istvánnak, a belügyminiszternek is, aki megbirkózott azzal a nem mindennapos feladattal, amit egy, a belügyek stabilitásáért felelős ember számára a határnyitás jelentett.

Világosan látta a határnyitás jelentőségét, amikor a döntés pillanatában a döntéssel egyetértve megjegyezte: „Ez a döntésed azt jelenti, hogy a nyugatnémet-keletnémet vitában a nyugatnémetek oldalára álltunk.”

Tisztelt hölgyeim és uraim!

Szeretném kiemelni a döntés két alapvető motívumát. Egyrészt csatlakozásunkkal a Genfi Egyezményhez megteremtettük azokat a nemzetközi jogi alapokat, amelyek köteleztek az emberi jogok tiszteletben tartására és érvényesítésére.

Másrészt zavaró és hátrányos volt Európa akkori mesterséges kettéosztottsága, amelyet az akkori két szuperhatalom érdekei és ambíciói konzerváltak a második világháború után.

Magyarországon sokféle szempontból érzékeltük a mesterséges elszigetelés hatását A Ceausescu-diktatúra elől menekülő magyar nemzetiségű és más nemzetiiségű állampolgárok befogadását is meg kellett oldani. Mint ahogy lehetőséget kellett teremteni arra is, hogy a Szovjetunióból többszázezer zsidó ember Budapesten keresztül meneküljön el.

Érdekes történelmi egybeesés, hogy éppen a múlt héten vehettem át Wrocławban a Szabadságért Érdemrendet a világ jelentős civil szervezeteinek vezetőitől. Kormányom érdemeit ismerték el az emberi jogok érvényesítésében.

Ebbe a sorba illeszkedően természetellenesnek és fenntarthatatlannak tartottam Németország kettéválasztását is. Kormányunk dolgozott a merev kettéosztottság enyhítésén a vízumkényszerek megszüntetésével, a gazdasági és kulturális kapcsolatok bővítésével.

Nyilvánvaló volt számomra, hogy Németország kettéosztottságának már nincs semmiféle alapja. A németek egy nemzet voltak, két országba kényszerítve. Ez egyértelmű volt és a kettéosztottságuknak semmiféle organikus alapja nem volt abban az Európában, amely a nemzeti képződmények gazdag változatosságát tartalmazta jellegzetes országcsoportokkal. A mesterséges kettéosztottság megszüntette például Közép-Európát, amely bennünket, magyarokat különösen érzékenyen érintett.

A döntés hátterében azonban volt egy harmadik, sajátos belpolitikai motívum is. Kormányom 1989 májusában deklarálta függetlenségét a Magyar Szocialista Mun-

káspárttól, amely az egypártrendszerben meghatározta a politikai döntéseket. A magyar kormány deklarálta, hogy egyedül a nemzetnek felelős kormánynak tekintti magát, és döntéseit nem egyezteti az egypártrendszer domináns hatalmi tényezőjével.

1989 elején törvényes alapot biztosítottunk a pártok alapításához, a többpártrendszer kiépítéséhez. Ezek a pártok gyorsan megalakultak, de még nem voltak képesek ellensúlyozni a korábbi állampárt hatalmát.

A kormány csak úgy tudta az átmenetet kibontakoztatni, ha erős a társadalmi támogatottsága. Ezt számos intézkedés alapozta meg, amelyek között kiemelkedő jelentőségű volt a keletnémet menekültek kiengedése.

Kohl kancellár szavait, miszerint Magyarország verte ki az első betondarabot a berlini falból, analóg módon értelmezhetjük a magyar belpolitikára vonatkoztatva. Eszerint a magyar kormány 1989 májusában kiverte az első betondarabot az állampárt betonbunkeréből azzal, hogy nemzeti kormánynak nyilvánította magát.

Hölgyeim és uraim!

25 év távlatából a történelmi eseményeket értékelve most már kijelenthető, hogy a döntés egyszerre vette figyelembe az emberi jogokat és szabadságjogokat és ugyanakkor hozzájárult Németország békés egyesítéséhez is.

Az utóbbi hónapok fejleményeit szemlélve és értékelve azonban tanulságok és dilemmák is megfogalmazhatóak.

1990-ben úgy tűnt, hogy a hidegháború korszaka lezárult, elhalványultak a hagyományos „ellenségképek”. A „vasfüggöny” és a „keleti blokk” kifejezések anakronisztikussá váltak. Akkoriban azt reméltem, hogy az ideológiai háborúk időszaka véget ért, az embereknek elegendő volt belőlük, mert pusztítóbbak voltak a középkori vallásháborúknál.

Azonban napjainkban azt tapasztalom, hogy a hazug és hamis felsőbbrendűség meggyőződése újból csábító erővel hat. Nacionalista és irredenta vélemények is erősödnek.

Felvetődik a kérdés: ezek a csábító szíréhangok drámai módon felerősödhetnek-e annyira, hogy újabb hidegháborús korszakba lépünk be? Számos térségben – így Európában is – anarchia és káosz fenyeget. Erősödik a gyűlölet, a természetlen arrogancia és az integrációval való szembenállás. A májusi európai parlamenti választás eredménye a szélsőségek erősödését illetően fontos jelzés, ugyanakkor a szenzációsnak tűnő adatokat túlértékelni sem szabad.

Teljesen osztom Angela Merkel kancellárasszony véleményét: a szélsőséges indulatok csak akkor fékezhetőek meg és szoríthatók a perifériára, ha a felelős közép-erők összefognak, együttműködnek és a problémák csak tárgyalások útján oldhatók meg, a közös érdekelvű megvalósításával. Különben nem tudjuk megakadályozni, hogy a drámai események elmozduljanak egy sorstragédia irányába.

Meggyőződésem, hogy Németországnak és Magyarországnak – a dinamikus változó világban – együtt-egymással gyümölcsöző párbeszédet folytatva kell új nemzeti identitásukat kialakítani és a kooperáció új útjait kell keresniük az Európai Unióban egy közös európaiság kiteljesítése érdekében.

Büszke vagyok arra, hogy a német-magyar stratégiai partnerség megalapozásában 1989-ben részt vehettem. Nemcsak kivertünk betondarabokat és téglákat a

külső és belső betonbunkerből, hanem új világ építését is megkezdtük. Ezer éve a magyarok a nyugati kultúra értékeit német közvetítéssel, német „szemüvegen” át ismerték meg. Abban az időben II. Henrik német-római császár és államalapító Szent István királyunk sógorok voltak. Hiszen magyarországi Boldog Gizella, Szent István felesége, egyben II. Henrik édes húga volt. Most viszont annak örülök, hogy a magyarok miközben kiépítik pozíciójukat az Európai Unióban, számíthatnak Németország támogatására.

Bízok abban, hogy az új nemzetközi problémák és feszültségek közegében arra törekszünk, hogy tovább erősítsük gazdasági együttműködésünket, kulturális kapcsolatainkat. Ez az egyetlen együtt járható út. A többi vagy tévút, vagy zsákutca.

A járható úton történő előrehaladáshoz itt Fulda és Eisenach között az emlékezés arra kötelez mindnyájunkat, hogy vállalva, közös értékeket követve érvényesítsük közös érdekeinket. Köszönöm az elismerésüket és megtisztelő figyelmüket!